

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська політехніка»,
доктору наук з державного управління,
професору Саханенко Сергію Єгоровічу

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» **Попова Миколи Петровича** на дисертацію **Бондаренка Михайла Олександровича** на тему «Секторальне саморегулювання в інституційному механізмі публічного управління», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

1. Актуальність теми дисертації

У сучасних умовах інституційної трансформації публічного управління та посилення запиту на ефективне державне регулювання, особливої значущості набувають питання впровадження гнучких, децентралізованих механізмів, що базуються на принципах співрегулювання та партнерства. Одним із перспективних напрямів є розвиток секторального саморегулювання — інструменту, що поєднує інституційну автономність суб'єктів господарювання з інтересами публічної влади.

Тема дисертаційного дослідження Бондаренка М.О. є надзвичайно актуальною, оскільки пов'язана з пошуком нових форм інституціоналізації державного управління в умовах дерегуляції, зростання ролі громадських і професійних об'єднань, а також необхідності підвищення ефективності управлінських процесів у різних секторах економіки. Наукова увага до інституту секторального саморегулювання зумовлена необхідністю формування дієвої моделі

публічного врядування, що відповідає викликам сучасності, зокрема викликам війни та післявоєнної реконструкції України.

Актуальність роботи підтверджується недостатньою дослідженістю проблематики секторального саморегулювання саме в контексті його інтеграції до інституційного механізму публічного управління.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз структури, методології та змістовного наповнення дисертації Бондаренка М.О. дозволяє зробити висновок про високий рівень логічної цілісності, аналітичної глибини та методологічної коректності наукового дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної тематики у контексті необхідності трансформації інституційного середовища публічного управління шляхом впровадження елементів саморегулювання. Визначено мету дослідження – формування концептуальних засад та моделі функціонування секторального саморегулювання у системі публічного управління. Автор окреслив об’єкт і предмет, сформулював 6 наукових завдань, обґрунтував наукову новизну, методи дослідження та практичну значущість результатів. Подано інформацію про власний внесок здобувача, апробацію та публікації за темою роботи.

У першому розділі дисертації «Саморегулювання як властивість суспільного розвитку та врядування» досліджено теоретико-філософські підходи до феномену «само-», розкрито сутність саморегулювання у соціальному та управлінському дискурсі, проведено огляд ключових теорій публічного управління (нового менеджменту, мережевого врядування, теорії громадського вибору) в аспекті інтеграції саморегулювальних механізмів. Автором глибоко проаналізовано категоріальний апарат, що стало важливою основою для подальшого дослідження.

Другий розділ – «Саморегулювальні організації у механізмі публічного управління» – присвячено аналізу інституціональної природи СРО. Розглянуто їхнє місце у системі публічного врядування, ретроспективу розвитку саморегулювальних

організацій в Україні, а також проведено компаративний аналіз чинників, що визначають ефективність секторального саморегулювання. Автором застосовано елементи порівняльного аналізу зарубіжного досвіду, хоча окремі позиції потребують поглиблення.

У третьому розділі – «Секторальне саморегулювання в Україні в умовах системних реформ» – автор формулює стратегії розвитку державної політики у сфері саморегулювання, досліджує практику функціонування галузевих СРО (зокрема у м'ясопереробній промисловості), а також пропонує структурно-функціональну модель секторального саморегулювання, яка включає механізми координації, інституціональної легітимності, контролю та відповідальності.

Методологічна база дослідження включає застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема:

- системного аналізу – для дослідження структури публічного управління та місця в ній СРО;
- інституціонального підходу – при аналізі взаємодії формальних і неформальних норм у регулюванні;
- методу моделювання – для побудови перспективної моделі секторального саморегулювання;
- порівняльного аналізу – для дослідження досвіду функціонування СРО в Україні та за кордоном;
- структурно-функціонального підходу – для обґрунтування взаємозв'язків між рівнями інституційної побудови.

Висновки, сформульовані в дисертації, мають цілісний характер, логічно завершують кожен з розділів і підтверджують досягнення поставлених у вступі цілей. Вони відображають як теоретичне, так і прикладне наповнення дослідження. Слід наголосити, що автор не обмежується теоретичними узагальненнями, а подає приклади реальних застосувань (зокрема в м'ясній галузі), що забезпечує високий рівень валідації висунутих положень.

Узагальнені висновки дисертації є логічним підсумком наукової роботи. Вони містять 12 структурованих тез, що підсумовують як теоретичні, так і

практичні результати дослідження. Автор продемонстрував здатність до узагальнення, побудови наукової аргументації та формулювання стратегічних рекомендацій для державної політики у сфері саморегулювання.

Таким чином, основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження Бондаренка М.О. є науково обґрунтованими, логічно послідовними, відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а методологічна основа дослідження забезпечила достовірність та репрезентативність отриманих результатів.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційного дослідження Бондаренка Михайла Олександровича зумовлена теоретичним обґрунтуванням і практичною розробкою інституту секторального саморегулювання як складової інституційного механізму публічного управління. В умовах трансформації державної регуляторної політики, зростання складності управлінських процесів та необхідності залучення недержавних суб'єктів до врядування, дослідження автора виступає вагомим внеском у розвиток наукової думки у сфері публічного управління.

Вперше у межах спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»:

- обґрунтовано концептуальні та прикладні засади секторального саморегулювання, що дозволило визначити передумови, чинники, переваги, ризики, умови та напрями залучення саморегулювальних організацій (СРО) до інституційного середовища публічного управління. Автор не лише висвітлив загальні принципи існування СРО, але й детально окреслив особливості їх функціонування у межах галузевих (секторальних) утворень, що суттєво доповнює наявний науковий дискурс;

- сформульовано і деталізовано цілі, завдання, зміст та спрямованість державної політики у сфері секторального саморегулювання. Запропонована автором концептуальна рамка цієї політики включає комплекс стратегічних

завдань і системних заходів, спрямованих на розвиток і підтримку СРО як повноцінного партнера органів державної влади в системі публічного врядування;

– розроблено структурно-функціональну модель секторального саморегулювання, в якій визначено інституційні рівні взаємодії, механізми координації та балансування інтересів, а також елементи моніторингу, відповідальності та управлінської відповідності. Особливу увагу автор приділяє внутрішньому нормативному регулюванню, принципам добровільності, автономності, взаємної відповідальності між СРО та державними інституціями.

Удосконалено:

– визначення управлінського характеру секторального саморегулювання як багатокомпонентної системи взаємодії суб'єктів господарювання в межах певного сектору, що функціонує на основі добровільно ухвалених норм і механізмів контролю, санкцій і коригування поведінки. Запропоноване уточнення відображає сучасні інституційні та управлінські тенденції делегування повноважень та співврядування;

– інтерпретацію понять «інституціональне середовище публічного управління» та «інституціональна інтеграція», яка в роботі автора має операціональне навантаження і виступає основою для моделювання взаємодії СРО з органами державної влади;

– інституційно-правовий підхід до легітимізації саморегулювальних організацій, у межах якого автор запропонував поєднання нормативного визнання, практичної ефективності та етичної відповідальності як критичних умов визнання СРО суб'єктами публічного управління.

Подальшого розвитку набули:

– підходи до класифікації типів саморегулювальних організацій, зокрема автор виокремив ознаки відмінності між формальними, галузевими та професійно-корпоративними СРО, що дозволяє детальніше структурувати це поняття у науково-прикладному вимірі;

– концептуальні підходи до інституційної ефективності врядування, які поєднують індикатори легітимності, спроможності до саморегуляції та здатності до взаємодії з органами публічної влади.

Наукова новизна результатів є безсумнівною та відображає як теоретичну оригінальність, так і практичну цінність запропонованих підходів. Усі нові положення логічно випливають з аналітичної бази дослідження, мають методологічну обґрунтованість і відображені в опублікованих працях здобувача. Вони становлять вагомий внесок у розвиток науки публічного управління в частині інституційного дизайну системи врядування з урахуванням інноваційних форм участі недержавних суб'єктів.

4. Практичне значення результатів дослідження

Практична цінність дисертаційної роботи Бондаренка Михайла Олександровича полягає у розробці науково обґрунтованих рекомендацій, моделей та концептуальних підходів, які можуть бути безпосередньо використані в управлінській практиці публічної влади, у діяльності саморегулювальних організацій, а також у системі професійної освіти та підготовки кадрів для публічного управління.

Насамперед, слід відзначити, що результати дослідження знайшли реальне практичне застосування, що підтверджено відповідними актами впровадження у діяльність:

– Асоціації дослідників державного управління, де запропоновані автором підходи використано у формуванні аналітичних матеріалів для обґрунтування реформ управлінської взаємодії з громадянським суспільством;

– Галузевої Асоціації «М'ЯСО УКРАЇНИ», яка застосувала елементи авторської моделі секторального саморегулювання у процесі розроблення нормативів внутрішнього контролю якості продукції та саморегуляторного моніторингу ринку;

– Центру підвищення кваліфікації Національного університету «Одеська політехніка», у якому результати дисертації стали основою для оновлення

тематичних модулів навчальних курсів із врядування, державно-приватного партнерства та інституційного дизайну.

Запропоновані в дисертації моделі функціонування СРО, методичні рекомендації та концептуальні розробки можуть бути адаптовані:

– у регуляторній політиці органів виконавчої влади та місцевого самоврядування як орієнтири для делегування окремих контрольних та координаційних повноважень;

– у професійних асоціаціях, торгово-промислових палатах, галузевих союзах, які прагнуть до інституціоналізації своєї участі в системі врядування;

– у розробленні проектів нормативно-правових актів, що регламентують статус, повноваження та відповідальність СРО у різних секторах економіки.

Окремо слід наголосити на можливості використання результатів дисертації у післявоєнному відновленні України, де значна частина регуляторних функцій потребуватиме децентралізованого, експертного та інституційно гнучкого супроводу, в якому СРО можуть відігравати ключову роль.

Практична цінність дослідження полягає також у тому, що автор запропонував інструменти побудови ефективної взаємодії між державою та саморегульованими організаціями на основі принципів відповідальності, прозорості, взаємної вигоди й довіри. З огляду на сучасні тенденції до дерегуляції та євроінтеграційні зобов'язання України, такі напрацювання є надзвичайно затребуваними.

5. Структура та зміст дисертації

Дисертаційне дослідження Бондаренка Михайла Олександровича на тему «Секторальне саморегулювання в інституційному механізмі публічного управління» є цілісною завершеною науковою працею, що має чітко вибудовану логіко-змістову структуру, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії та гармонійно поєднує теоретико-методологічний і прикладний компоненти.

Дисертація викладена на 327 сторінках основного тексту. Її структура охоплює:

- вступ;
- три змістовно пов'язані розділи;
- загальні висновки;
- список використаних джерел (337 найменувань);
- додатки, що мають ілюстративний, аналітичний та нормативний характер.

Кожен з розділів логічно пов'язаний із попереднім і наступним, демонструючи послідовність реалізації наукового задуму. У вступі чітко окреслено актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено методологічне підґрунтя, показано зв'язок із науковими програмами, обґрунтовано наукову новизну й практичну цінність результатів. У трьох розділах системно подано теоретичний аналіз, концептуальні підходи, емпіричну верифікацію та власні розробки автора. Загальні висновки адекватно відображають здобуті результати, узагальнюють основні наукові положення дисертації та окреслюють напрями подальших наукових розвідок.

Стиль викладення відповідає академічним стандартам:

- мовна культура тексту – висока, термінологічний апарат чіткий, системно застосований і належно верифікований;
- посилання на джерела – оформлені коректно, відповідно до чинних вимог академічної доброчесності та нормативів оформлення;
- наведені таблиці, графіки, схеми – не лише ілюстративні, а й аналітично значущі, що дозволяє глибше зрозуміти механізми функціонування секторального саморегулювання.

Апробація результатів дослідження здійснена на належному рівні:

- опубліковано понад 10 праць, зокрема 6 – у фахових наукових виданнях України, що відповідає вимогам до здобуття ступеня доктора філософії;
- результати представлені на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, що засвідчує їхню відкритість до фахової дискусії;

– відображено реальний досвід впровадження напрацювань у практичну діяльність низки професійних і наукових організацій.

Таким чином, структура дисертації є цілком відповідною меті дослідження, забезпечує повноту, послідовність і аргументованість розкриття наукової проблематики. Зміст роботи підтверджує самостійність, інноваційність і високий рівень наукової компетентності здобувача.

6. Значення роботи для науки, практики і суспільства

Дисертаційне дослідження Бондаренка Михайла Олександровича має вагомим значення для розвитку наукового знання у галузі публічного управління та адміністрування, сприяє удосконаленню інструментів державної політики, а також актуалізує соціально значущі питання демократизації управління та взаємодії держави з інститутами громадянського суспільства.

У науковому контексті робота становить вагомий внесок у розвиток теорії публічного управління, зокрема в частині інституціоналізації форм саморегуляції в механізмах врядування. Розроблена автором концепція секторального саморегулювання доповнює сучасні підходи до моделювання інституційних структур управління, розширює понятійний апарат та поглиблює методологічну базу аналізу публічно-приватної взаємодії. У дисертації запропоновано новий погляд на співвідношення формального державного регулювання та делегованого управлінського впливу, що створює основу для подальших наукових розвідок у сфері інституційного дизайну.

З погляду практичного застосування, результати дослідження мають значну прикладну цінність. Запропоновані автором підходи та моделі можуть бути використані при розробленні нормативно-правових актів, що регулюють статус, функції та відповідальність саморегулювальних організацій. Вони є корисними для інституцій, які формують і реалізують регуляторну політику, зокрема у сферах економіки, професійної сертифікації, стандартизації та контролю. Концептуальні положення дисертації можуть слугувати методологічною основою для

запровадження нових управлінських практик у діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, професійних об'єднань, галузевих асоціацій.

В умовах дерегуляції та децентралізації, а також у процесі післявоєнного відновлення України, результати дослідження мають особливу актуальність, оскільки секторальне саморегулювання може слугувати інструментом оперативного, експертного та гнучкого управлінського реагування в секторах із обмеженими державними ресурсами.

У суспільному вимірі робота сприяє формуванню ефективних механізмів партнерської взаємодії між державою та громадянським суспільством, підвищенню рівня публічної довіри до управлінських рішень, розвиткові відкритого врядування та інституційної прозорості. Сформульовані в дисертації положення можуть бути використані для запровадження нових моделей участі громадськості у прийнятті рішень, що є важливою складовою демократизації управлінських процесів та інституційної стійкості держави.

Таким чином, результати дисертації мають міждисциплінарний характер і створюють підґрунтя для подальших теоретичних досліджень, нормативного регулювання та прикладного впровадження в системі публічного управління України..

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У результаті вивчення дисертаційного дослідження порушень академічної доброчесності не виявлено.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження Бондаренка Михайла Олександровича, слід зазначити, що робота відповідає сучасним науковим вимогам, вирізняється належним рівнем теоретико-методологічного опрацювання, аргументованістю висновків і практичною значущістю отриманих результатів. Водночас, з огляду на складність і багатовимірність обраної проблематики, доцільно звернути увагу на низку

дискусійних положень, які потребують додаткового уточнення або подальшої розробки. Нижче формулюються окремі зауваження та пропозиції, що мають конструктивний характер і можуть бути враховані автором у подальшій науковій діяльності.

1. Порівняльно-правовий аналіз практик саморегулювання в європейських країнах представлено фрагментарно, переважно на рівні окремих прикладів (зокрема, США та FINRA, стор. 167–168), однак відсутній системний аналіз моделей СРО у правових системах країн ЄС. Доцільно було б розширити цей аспект дослідження через порівняння механізмів інституційного визнання, делегування повноважень, нормативно-правового регулювання та контролю за діяльністю СРО в юрисдикціях з усталеними практиками (наприклад, Нідерланди, Німеччина, Польща). Такий підхід дозволив би краще верифікувати пропоновану автором модель секторального саморегулювання в контексті європейської інтеграції України.

2. Блок дослідження ризиків діяльності СРО та пов'язаних з ними потенційних зловживань, зокрема монополізації, недостатнього контролю, конфлікту інтересів і корупційної вразливості, окреслено на сторінках 206–207, 251, 253, однак ці положення потребують глибшого аналітичного опрацювання. Зокрема, у роботі слушно порушено проблему перетворення СРО на «закриті клуби» або інструменти лобіювання, однак відсутня деталізація механізмів попередження таких явищ. Автор зазначає потребу в системі контролю та компенсацій (стор. 268–279), однак бракує моделювання ризик-орієнтованих сценаріїв з урахуванням досвіду критичних секторів (фінансового, будівельного, медичного тощо).

3. Частина візуалізацій та схем, зокрема структурно-функціональна модель секторального саморегулювання (рис. 3.8 на стор. 278), потребує уточнення щодо формалізованих механізмів відповідальності, контролю та підзвітності СРО перед органами публічної влади. У моделі загалом правильно окреслено основні елементи (делегування, самоконтроль, нагляд), однак не розкрито конкретні процедури втручання державного суб'єкта у разі порушення норм, критерії адекватності рішень СРО чи механізми апеляції. Це створює ризик неповної

інституційної дієздатності запропонованої системи у складних управлінських середовищах.

Ці зауваження мають конструктивний характер, не знижують загальної цінності та інноваційності представленого дослідження, а також можуть бути враховані автором у подальших наукових пошуках і розробці прикладних нормативно-правових інструментів.

9. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Бондаренка Михайла Олександровича «Секторальне саморегулювання в інституційному механізмі публічного управління» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що вирішує важливу наукову проблему, має теоретичну новизну і значне практичне значення.

Робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281.

Рецензент

**кандидат наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»**

Микола ПОПОВ